

ÜLKE TANITIMI
COUNTRY PRESENTATION

AZERBAIJAN CUMHURİYETİ*

Republic of Azerbaijan

Hazırlayan: Murteza HASANOĞLU**

* DOI: 10.34189/asyam.4.2.007

** Doç. Dr., Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet Başkanlığına Bağlı Devlet İdarecilik Akademisi Öğretim Üyesi,
m.hasanoglu@yahoo.com.tr

GENEL BİLGİLER

Resmi Adı	Azerbaycan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Nüfus	10 220 000
Dil	Azeri Türkçesi
Din	İslam
Başkent	Bakü
Yüzölçümü	86 600 km ²
Başlıca Şehirleri	Bakü, Sumgayt, Gence, Nahcivan, Mingeçevir, Şeki, Guba, Lenkeran, Şirvan
Cumhurbaşkanı	İlham Aliyev
Başbakan	Ali Asadov
Para Birimi	Manat

Üyesi Olduğu Başlıca Uluslararası Kuruluşlar: ADB, BSEC, CE, CICA, CIS, EAPC, EBRD, ECO, FAO, GCTU, GUAM, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCs, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, MIGA, NAM (gözlemci), OAS (gözlemci), OIC, OPCW, OSCE, PFP, SECI (gözlemci), UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (gözlemci).

Avrasya'nın merkezinde yer alan Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte başlayan yeni dönemde jeopolitik konumu ve doğal kaynakları ile tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Kafkasların geçiş noktası üzerinde, Büyük Kafkaslar ile Küçük Kafkaslar arasında yer almaktadır. Bölgenin en önemli özelliği tarihi geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Kuzeyinde Gürcistan ile Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, güneyinde İran İslam Cumhuriyeti, batısında Ermenistan ve Türkiye Cumhuriyeti (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile 11 km uzunluğunda ortak sınırı bulunmaktadır), doğusunda ise Hazar Denizi yer almaktadır.

86.600 km²'lik toplam araziye (%11,5 orman, %1,6 su havzası, %50 tarıma elverişli topraklardır ki, bunun %27'si otlaklar ve %36,9 diğer topraklardır) sahip olan Azerbaycan 44-52 doğu meridyenleri ve 38-42 kuzey paralelleri üzerinde yerleşmektedir. Bakü'den Kuzey Kutba olan mesafe 5.550 km ve Ekvatora olan mesafe ise 4.440 km'dir. Dünyada en büyük göl olan Hazar Denizi 400.000 km² büyüklüğünde olup, en derin yeri 1.025 metredir.

Yaklaşık arazi yapısının %50'si dağlık olan bölgede deniz seviyesinden 3.000 metreye kadar yüksek olan sahalara ve %1'ini ise 3.000 metreden yüksek olan sahalara kaplamaktadır. Azerbaycan'ın ortalama deniz seviyesinden yüksekliği 657 metredir. Dağlık arazi Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış Dağlarından oluşur. Kür-Aras ovası en büyük düzlüktür. En düşük rakım (Hazar Denizi) -28 m ve en yüksek nokta (Bazardüzü Dağı) +4.466 m'dir.

Dünyadaki 11 iklim çeşidinin dokuzuna sahip olan Azerbaycan'ın iklimini Büyük Kafkas dağlarının kuzeyden gelen soğuk hava kütleleri, Küçük Kafkas dağlarının güneyden gelen sıcak tropik hava akımları ve Hazar Denizi etkilemektedir.

Azerbaycan dünyanın çok değişik iklim tiplerine sahip ülkelerden biridir. Doğu ve orta kısımları alçak ve düzlük olduğu için, kışları ılık, yazları çok sıcak geçer. Güney doğu kısmı ise nemli

subtropikal iklime sahiptir. Bölgeye düşen yıllık yağış miktarı 1.200-1.400 mm.dir. Diğer bölgeler ise, kurak ve yarı kurak görünüme sahiptir. Tarımsal faaliyetlerin çoğu Kür ve Aras nehirleri civarında yapılmaktadır.

Azerbaycan, doğal güzellikleri ve çok sayıda tarihi yapıya sahip olmasıyla tanınıyor. Ülke, son dönemde Rusya, Avrupa ve özellikle Körfez ülkelerinden gelen turistleri ağırlıyor.

Azerbaycan, tarihi ve çağdaş yapıları iç içe barındıran başkenti Bakü, her adımda geçmişin izlerini taşıyan doğal güzelliklere sahip Gence, Şeki, Guba ve Lenkeran gibi illeri, geleneksel müziği, sanata ve sanatçıya verdiği değer, Kafkasya ve Türk mutfağının harmanlandığı yemek kültürü ile turizm potansiyeli yüksek ülkeler arasında gösteriliyor. Dolayısıyla bu bölgedeki ülkelerin gelişmeleri ve sistemsel dönüşümleri de dünya devletleri tarafından yakından takip edilmektedir. Bu bölgede yer alan devletler gelişmiş dünya devletlerini de örnek alarak toplumsal dinamiklerine göre yönetsel ve sistemsel yapılarını yeni şartlara göre dönüştürmektedirler. Bu coğrafyada bulunan ve önemli bir bölgesel aktör olan Azerbaycan da bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer alanlarda olduğu gibi kamu yönetimi alanında da dönüşümler yaşamış ve yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan bölge ülkeleri, demokratik hukuk devletleri olarak, dünya siyasi sisteminin bir parçası olmak ve dünya ile entegre olabilmek için her konuda reform çalışmalarına başlamışlardır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü üzerine Orta Asya ve Kafkasya'da bağımsızlığını kazanan yeni Türk Cumhuriyetleriyle birlikte, "Türk Dünyası" canlanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda dünyada görülen ekonomik ve politik değişim içerisinde en önemlisi Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması hareketi olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bölgede yaşayan topluluklar bağımsızlıklarını ilan ederek yeni devletler kurmuşlardır. Bu yeni süreçte kurulan devletlerden beş tanesi de halkı etnik olarak Türk olan devletlerdir. Yeni kurulan bu Cumhuriyetler milli devlet olma sürecine girmiş, bu doğrultuda da yönetim yapılarını oluşturarak millileşme politikalarını hayata geçirmeye başlamışlardır. Daha önce SSCB'ye bağlı olan bu devletler, Sovyet rejiminin çöküşü esnasında sırasıyla egemenliklerini ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu ülkeler bağımsız devlet statüsünün kazanılmasıyla birlikte varlıklarını devam ettirebilmek için bir taraftan "merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş" yaparak ekonominin yeniden yapılanması yoluna gitmişler; diğer taraftan da "demokratik ilkeler" ve "hukukun üstünlüğü"ne dayalı yeni bir devlet yapısı kurulmasını esas almışlardır. Yeni Cumhuriyetler milli devlet olma sürecine girmişlerdir, millileşme politikalarını uygulamaya ve yönetim yapılarını kurmaya başlamışlardır. Geçmişte Sovyetler Birliği içinde yer almış olan bu ülkeler Sovyet rejiminin çöküşü sırasında önce egemenliklerini, sonra da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bağımsız devlet statüsünün kazanılması ile birlikte bir yandan ekonominin yeniden yapılanması "merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş" diğer yandan da "hukukun üstünlüğü" ve "demokratik ilkeler"e dayalı yeni bir devlet kurulmasına yönelik gelişmeler aynı zamanda gündeme gelmiştir.

Siyasi ve İdari Yapı

1918-1920 arasında 2 yıl bağımsız kalan Azerbaycan, 70 yıllık Sovyet döneminin ardından 30 yıldır dünya arenasında yeniden bağımsız bir devlet olarak yer alıyor. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmaya başlamasıyla birlikte, 30 Ağustos 1991 tarihinde Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Meclisi bağımsızlık kararı almış, bu karar 18 Ekim 1991 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Azerbaycan Parlamentosu, 31 Ağustos 1991'de, ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. 18 Ekim 1991 tarihinde de Meclis Bağımsızlık kanununu kabul etmiştir. Azerbaycan, 12/11/1995 tarihine kadar 1991'de Azerbaycan Yüksek Sovyeti tarafından kabul edilen, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının yeniden ihdas edilmesine dair kanunun verdiği yetkiyle idare edilmiştir. Dolayısıyla halihazırda Azerbaycan, 12 Kasım 1995 tarihinde halkoyuna sunulmuş, %91,9 evet oyu ile kabul edilen yeni Anayasa ile idare edilmektedir. Anayasaya göre ülkenin yönetim biçimi cumhuriyettir. Başkanlık sisteminin egemen olduğu ülkede, Cumhurbaşkanı seçimi 7 yılda bir yapılmaktadır. Bugün mevcut olan müstakil ve bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti, 12 Kasım 1995 tarihinde referandum yolu ile kabul edilmiş olan Anayasa ile idare edilmektedir. Bu Anayasa'ya göre, Azerbaycan devleti demokratik, hukuka dayalı, laik, üniter bir cumhuriyettir. Kuvvetler ayrılığı prensibi Anayasa tarafından benimsenmiştir. Yasama yetkisi 125 milletvekilinden oluşan ve 5 yılda bir yenilenen Milli Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına ve yargı yetkisi de Mahkemelere bırakılmıştır. Milli Meclis, kanun kabul etmekle görevlendirilmiştir. Denetim yetkisi sınırlıdır.

Toplantı zamanı ve süresi Anayasada belirlenmiştir. Hükümete güvenoyu vermek veya vermemek şeklinde olan parlamenter yetki, Azerbaycan Anayasasında sınırlı hale getirilmiş ve Milli Meclisin hükümete güvenoyu vermemesi halinde, aynı heyete hükümetin teşekkül ettirilmesi yetkisi Cumhurbaşkanına tanınmıştır. Cumhurbaşkanı hem devletin ve hem de icranın başıdır. Cumhurbaşkanı her türlü idari karar almak ve devlet teşkilatına şekil ve yön vermek yetkisine sahiptir. Başbakanı, Bakanları ve diğer devlet görevlilerini atamak ve görevden almak yetkisi vardır. Anayasaya göre, Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'nın yüksek icra organı olup, ona tabidir ve aynı zamanda da ona karşı sorumludur. Başbakanın ve Bakanların Milli Meclis üyesi olma şartı aranmamıştır. Anayasada devletin egemenliğinin yegâne kaynağının halk olduğu vurgulanmıştır. Anayasa, halk ve özgürlüklerin tespit ve düzenlenmesi açısından çağdaş bir Anayasadır. Azerbaycan Anayasası'na göre Azerbaycan devleti demokratik, laik ve üniter bir Cumhuriyet'tir. Azerbaycan yönetiminde kuvvetler ayrılığı prensibi benimsenmiş olup; yasama yetkisi Milli Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına, yargı yetkisi ise mahkemelere aittir.

Azerbaycan 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte modern topluma uyum sağlamak amacıyla muhtelif reformları hayata geçirmeye başlamıştır (Avaner, Hasanoğlu). Bu reform çalışmalarının temel amacı; Demokratik bir ülke olarak Azerbaycan'ın uluslararası arenadaki diğer ülkelerle eşit koşullarda hareket edebilmesini sağlayabilmektir. Yapılan reformların hukuki kaynağı Azerbaycan Anayasası'dır. Bilindiği üzere anayasa; bir devletin temel özelliklerini, erkleri olan yasama, yürütme ve yargı organlarını, bu organların kuruluşunu, işleyişini ve birbirleri ile olan ilişkilerini belirleyen, kendisinin üstünde başka bir hukuk normu bulunmayan ve diğer hukuk normlarına dayanak oluşturan en üstün hukuk kurallarıdır (Mumcu, 1980: 76). Anayasacılık hareketlerinin başladığı 18. yüzyılın sonlarından itibaren anayasanın işlevsel anlamı (en azından özgürlükçü demokrasilerde), devlet iktidarını sınırlandırmayı sağlayan meşru bir araç olmasıdır. Anayasa ile mevcut devlet iktidarının, devleti oluşturan temel erkler (organlar) arasında paylaştırılması ve bu organların sahip oldukları görev ve yetkiler aracılığıyla birbirlerini sınırlandırması, dengelemesi ve denetleyebilmesi anayasal devlet yönetimini ortaya çıkarmaktadır (Özbudun, 1992: 20).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından dönemin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev başkanlığındaki Devlet Komisyonu tarafından ilk anayasası hazırlanmıştır. Bu anayasa 12 Kasım 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anayasaya göre devlet egemenliğinin tek kaynağı Azerbaycan halkıdır. Söz konusu halk, egemenlik hakkını, kendi rızasıyla seçtiği temsilciler (milletvekilleri) aracılığı (temsili demokrasi) kullanacaktır. Halkın seçtiği yetkili temsilcilerden başka hiçbir kimseye "halk adına konuşmak" ve "halk adına başvurma" gibi halkı temsil etme hakları tanınmamıştır. Ülke üzerinde halkın tamamını yansıtmayan hiçbir sosyal grubun, kişinin ya da örgütün egemenliğin kullanıcısı olamayacağı Anayasa'da (md.6) hüküm altına alınmıştır. Anayasaya göre Azerbaycan Devleti; yasal, üniter, laik ve demokratik bir cumhuriyettir. Devlet egemenliği ancak uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerle sınırlandırılabilir. Daha önceden de belirtildiği üzere Azerbaycan'da devlet egemenliği, anayasada belirtilen kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır (md. 7). Kuvvetler ayrılığı ilkesine göre her erk kendi temel görev alanında bağımsız bir şekilde faaliyette bulunurken diğer erkler ile de ilişki içerisinde.

Azerbaycan'da temel erklerden olan yasama yetkisi, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine aittir. Yürütme yetkisi ise anayasa ile Cumhurbaşkanı'na verilmiştir. Son anayasal erk olan yargı yetkisi de Azerbaycan bağımsız mahkemelerine aittir. Azerbaycan devletin başı olan Cumhurbaşkanı; silahlı kuvvetlerin başkomutanı, halk arasında birlikteliği sağlayan, iç ve dış ilişkilerde devleti temsil eden, yargı bağımsızlığı ile devletin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının bir güvencesi olarak kabul edilmektedir (md. 8).

Azerbaycan anayasası; yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, düşünce ve vicdan özgürlüğü ile diğer temel hak ve özgürlükleri ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Anayasa'da kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir (md.7/3).

Azerbaycan'da Anayasal Gelişme

Dünyada anayasacılık hareketinde temel amaç yöneticilerin kişisel değerlendirmelerle yapacağı davranışları önlemektir. 18. Yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da başlayan anayasacılık hareketleri Fransız İhtilali ile güç kazanmış, 19.Yüzyıl boyunca tüm Dünya'ya hızla yayılmıştır.

Modern anlamda anayasalar örgütlenmiş siyasi birim olan devletin gücünü sınırlayan hukuki metinlerdir. Bu itibarla anayasalar iktidarın tek elde toplanmasını önleyen, iktidar muhalefet ilişkilerini düzenleyen belgelerdir. Ayrıca anayasalar devletin organlarının her türlü ihlallere karşı denetim yollarını belirlerler. Dolayısıyla anayasalar, bireyin hak ve özgürlüklerini belirleyen ve dokunulmazlığını sağlayan belgeler olarak tanımlanır. Bu anlamda anayasalar “Cumhuriyet” ve “Demokrasi” kavramlarının varlığı ve işlevi için çok önemli gereklerdir.

Anayasa, bir devletin en önemli kanunudur. Anayasa değişikliği demokrasi, millet ve Azerbaycan Cumhuriyeti için çok önemli bir kazanımdır. Referanduma katılım oranının ise yüzde 88,43'e ulaşmıştır. Halkoylamasına 8 ayrı bölümde sunulan değişikliklerden seçim sisteminde değişikliğe ilişkin madde yüzde 96,82 oranında “Evet”, yüzde 2,7 oranında “Hayır” oyu aldı. “Cumhurbaşkanının görevlerini meclis başkanı yerine başbakana devretmesine” ilişkin değişikliğe yüzde 96,84 oranında “Evet”, yüzde 2,89 oranında “Hayır” oyu verildi.

Söz konusu değişiklikler, insan hakları vekilinin (ombudsman) seçilmesi, vatandaşların Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının tanınması, mahkemelerin gerekli davaları Anayasa Mahkemesi'ne göndermesi, temyiz mahkemelerinin yapısı ve faaliyetleriyle ilgili konuları kapsıyor. Azerbaycan'ın temel hak ve özgürlüklerinin korunmasıyla ilgili Avrupa Sözleşmesi'ne katılması nedeniyle yapılan değişiklikler bölümünde ise söz konusu sözleşme çerçevesinde olağanüstü durumlarda gündeme gelen çeşitli askeri içerikli cezalandırmaların yumuşatılması, inançları nedeniyle askerlik hizmetini yapmak istemeyenlerin “alternatif bir askeri görev” yerine “alternatif bir görev” yapması yer almıştır.

Üçüncü bölüm, vergiler, devlet bütçesi, genel af, yerel yöneticiler ve çeşitli düzeydeki yöneticilerin seçilmesi, tayini veya onayı konusunda halkoylaması yapılamayacağını öngörüyor. Milli Meclis üyelerinin belirleneceği seçimle ilgili bölümde ise “kısmi seçim sistemleri” yerine “seçim sistemi” denilmesini ve ilgili 89. maddenin 1. fıkrasındaki 6. bendin anayasadan çıkarılmıştır.

Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili bölümde, seçim için “üçte iki çoğunluk” yerine “yarıdan çok”un yeterli olması öngörülüyor. Milli Meclis'in yapılanması, görev ve sorumluluklarıyla ilgili konuların anayasada yer alması, “Devlet organlarının faaliyetlerinin geliştirilmesiyle ilgili değişiklikler” bölümünde bulunuyor. Bu maddede, ayrıca Meclis çalışma sistemine ilişkin değişiklikler, “Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini Milli Meclis başkanı yerine başbakana devretmesi” ile anayasal değişiklik tekliflerinin sınırlandırılması oya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Referandumda 7. bölümde sunulan değişiklikler, ülkedeki mahkeme sisteminde savcılık organlarının görev alanlarının genişletilmesini ve daha aktif çalışmalarını öngörüyor “Diğer değişiklikler” bölümünde Nahcivan Özerk Cumhuriyeti anayasasının Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından sunulmasının yanı sıra yerel yönetimlerin statüsü ve yerel seçimlerin kurallarının yasayla belirleneceği ifade edilmiştir.

Yedi yıl sonra Anayasası'nın 29 maddesinde 41 değişiklik yapılmıştır. 2009 yılı mart ayının 18-de yapılan referandumda öneriler seçmenler tarafından desteklenmiştir. Bu ilaveler ve değişiklikler insan hak ve özgürlüklerinin daha güvenli teminatına, devlet organlarının ve yerel yönetim organlarının etkinliğinin iyileştirilmesi, yargı bağımsızlığının artırılmasına hizmet etmektedir. Anayasanın 29 maddesine 41 ek ve değişiklikleri üç temel başlıkta sıralayabiliriz: birinci gruba insan hakları ve özgürlüklerinin daha da genişletilmesi ve korunması; ikinci gruba devletçilik alanında, üçüncü gruba yasama, yargı erklerine ve belediyelere ait maddelere önerilen ek ve değişiklikleri ait etmek olur. Anayasa değişikliğinden biri, cumhurbaşkanının görev süresiyle ilgili sınırlamanın kaldırılmasını öngörüyor. Referandumda, Azerbaycan anayasasının 101. maddesinde yer alan ‘Cumhurbaşkanının 2 defadan fazla seçilememesi’ kararının kaldırılması teklif edilmiş ve kabul edilmiştir. Referanduma götürülen değişikliklerde savaş durumunda seçimlerin ertelenmesi hükmünün de yer aldığı, referandum sonucunda toplam 29 maddede değişiklik yapılmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda 3. kez değişiklikler 26 Eylül 2016 tarihinde ülke Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in girişimi ile hayata geçirilmiştir. Anayasa'nın 23 maddesinde değişiklik yapılmış, aynı zamanda Anayasa metnine 6 madde eklenmiştir. Onları dört gruptan oluşmaktadır:

1. İnsan hak ve Özgürlüklerinin Korunması ve Geliştirilmesi,
2. Kurumların faaliyetlerinin modernize edilmesi ve kalitesinin sürekli iyileştirilmesini,
3. Devletler ve hükümetler arası uluslararası anlaşmaların imzalanması sisteminin iyileştirilmesi,
4. İnsan hak ve özgürlüklerinin korunmasında belediyelerin sorumluluğunun artırılması.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in önerisi ile halkoyuna sunulan anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin 5 yıl iken 7 yıla çıkarılması, Cumhurbaşkanı seçilmeye koşulları olan "en az 35 yaş" sınırının kaldırılması, Cumhurbaşkanı'na, süresi dolmadan Cumhurbaşkanlığı seçimi ilan etme yetkisinin verilmesi öngörülmüştür.

Değişiklikler arasında "Cumhurbaşkanı birinci yardımcılığı" ve "Cumhurbaşkanı yardımcılığı" makamları da oluşturulmuştur. Bu makamlara atamalar ve görevden almalar Cumhurbaşkanı tarafından yapılacaktır. Cumhurbaşkanı birinci yardımcısı, dokunulmazlık hakkına sahip olacak, Cumhurbaşkanı'nın olmadığı durumlarda bütün yetkileri birinci yardımcısına verilecektir. Öncesinde bu görev başbakanı verilmekteydi.

İnsan hak ve özgürlüklerinin korunması mekanizmasının iyileştirilmesi ile ilgilidir. Diğer değişikliklerden amaç siyasi kurum faaliyetlerinin geliştirilmesi, uluslararası ve hükümetler arası uluslararası anlaşmaların imzalanması rejiminin daha da optimize etmektir. Anayasanın "Mülkiyet Hukuku" bölümüne, "Özel mülkiyet sosyal sorumluluk gerektirir" ve "Sosyal adalet ve toprakların verimli kullanılması amacıyla toprak mülkiyeti hukuku kanunla kısıtlanabilir" şeklinde hükümler eklenerek değişiklikler yapılmıştır.

Coğrafi Konum

Azerbaycan Cumhuriyeti Kafkasların geçiş noktası üzerinde, Büyük Kafkaslar ile Küçük Kafkaslar arasında yer almaktadır. Bölgenin en önemli özelliği tarihi geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Kuzeyinde Gürcistan (480 km) ile Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti (390 km), güneyinde İran İslam Cumhuriyeti (756 km), batısında Ermenistan (1 007 km) ve Türkiye Cumhuriyeti (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile 11 km uzunluğunda ortak sınırı bulunmaktadır), doğusunda ise Hazar Denizi (713 km) yer almaktadır. 86 600 km²'lik toplam araziye (%11,5 orman, %1,6 su havzası, %50 tarıma elverişli topraklardır ki, bunun %27'si otlaklar ve %36,9 diğer topraklardır.) sahip olan Azerbaycan 44-52 doğu meridyenleri ve 38-42 kuzey paralelleri üzerinde yerleşmektedir. Bakü'den Kuzey Kutba olan mesafe 5 550 km ve Ekvatora olan mesafe ise 4 440 km'dir. Dünyada en büyük göl olan Hazar Denizi 400 000 km² büyüklüğünde olup, en derin yeri 1 025 metredir. Yaklaşık arazi yapısının %50'si dağlık olan bölgede deniz seviyesinden 3 000 metreye kadar yüksek olan sahalara ve %1'ini ise 3 000 metreden yüksek olan sahalara kaplamaktadır. Azerbaycan'ın ortalama deniz seviyesinden yüksekliği 657 metredir. Dağlık arazi Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış Dağlarından oluşur. Kür-Aras ovası en büyük düzlüktür. En düşük rakım (Hazar Denizi) -28 m ve en yüksek nokta (Bazardüzü Dağı) 4 466 m'dir. Dünyadaki 11 iklim çeşidinin dokuzuna sahip olan Azerbaycan'ın iklimini Büyük Kafkas dağlarının kuzeyden gelen soğuk hava kütleleri, Küçük Kafkas dağlarının güneyden gelen sıcak tropik hava akımları ve Hazar Denizi etkilemektedir. Azerbaycan dünyanın çok değişik iklim tiplerine sahip ülkelerden biridir. Doğu ve orta kısımları alçak ve düzlük olduğu için, kışları ılık, yazları çok sıcak geçer. Güney doğu kısmı ise nemli subtropikal iklime sahiptir. Bölgeye düşen yıllık yağış miktarı 1 200-1 400 mm.'dir. Diğer bölgeler ise, kurak ve yarı kurak görünüme sahiptir. Tarımsal faaliyetlerin çoğu Kür ve Aras nehirleri civarında yapılmaktadır.

Kültür ve Sanat

İslâm öncesinde Azerbaycan, temelde birbiriyle aynı olan Mazdeizm, Zerdüştilik ve Maniheizm gibi çeşitli dinlerin etkisi altında kalmıştır. İslâm'ın bölgeye girişiyle tarih, coğrafya ilimleri ve diğer ilimler önemli ölçüde gelişti. Azerbaycan kültürü Arapça'ya yapılan tercüme aracılığıyla Yunan felsefesi ve filozoflarını tanıdı. X. yüzyılda İhvân-ı Safâ'nın üyeleri arasında bazı Azerbaycanlılar da bulunuyordu. Mahmûd-ı Şebüsterî gibi büyük bir sûfi, Nizâmî-i Gencevî ve Hâkânî gibi şairler, ünlü matematik ve astronomi âlimi Nasîrüddîn-i Tûsî ve Câmîu't-tevârîh sahibi

Tebrizli tarihçi Reşidüddin Fazlullah hep bu bölgede yetişmişlerdir. XIV ve XV. yüzyıllarda Azerbaycan'da dinî ve felsefî bir akım olan Hurûfilik yaygınlık kazandı. Seyyid Nesîmî bu akımın en önemli temsilcisi idi. XV. yüzyılda Bakülü coğrafyacı Abdürreşid ile Ahlâk-ı Celâlî sahibi filozof ve tarihçi Celâleddin ed-Devvânî yine burada yaşamıştır. Feth Ali Kaçar ise filolojik mahiyetteki Behcetü'l-lugat'ıyla tanınmıştır. XIX. Yüzyılda sosyal ve kültürel düşüncede yeni bir safha açıldı. Bu devirde M. Kâzım Bey Azerbaycan tarihi hakkında geniş çalışmalar yapan ilk tarihçidir. Âzerî dilinde ilk gazete olan Ekinçi (1875-1877), Hasanbey Zerdâbî tarafından çıkarılmıştır. Ayrıca Ziyâ, Ziyâ-ı Kafkas (1879-1884), Keşkûl (1891-1893), Şark-ı Rus (1903-1905) bu devirde neşredilen diğer Âzerî gazeteleridir. Azerbaycan'da XX. yüzyıl başlarında gerçekleşen Sovyet ihtilâlinin etkisi politik, sosyal ve edebî düşünce alanındaki eserlerde de görülür. Ahmed Agayef (Ahmet Ağaoğlu) ile Hüseyinzâde Ali'nin birlikte çıkardıkları Hayat (1904), Ahmed Agayef'in tek başına çıkardığı İrsad (1905) ve Terakki, Mehmed Emin Resulzâde'nin çıkardığı Açıksöz (1915-1918) devrin önde gelen gazeteleri idi. Ayrıca Hüseyinzâde Ali'nin edebî muhtevalı Füyûzât'ı (1906-1907) ile Celil Mehmed Kulızâde'nin çıkardığı mizah dergisi Molla Nasreddin (1906-1920) belli başlı dergiler arasında sayılabilir. Bu dönemde Sovyet hükümeti Âzerîler ile Türk dünyası arasındaki geniş kültür ve düşünce bağlarını koparmak gayesiyle alfabe değişikliğine gitmiştir. Böylece yüzyıllar boyunca meydana gelen bir kültür birikiminin bulunduğu Arap harfli Âzerî alfabesinin yerine Latin alfabesi kullanılmaya başlandı (1929). Eski harflerin kullanılmaması için sert tedbirler alan hükümet 1939'da Latin harfli alfabeği de kaldırarak Rus alfabesinin kullanılmasını mecbur tuttu.

Azerbaycan sanat ve mimarisinin gelişmesi bölgenin politik ve askerî tarihiyle çok yakından ilgilidir. Ayrıca Azerbaycan'ın çok eski zamanlardan beri batı ile doğuyu birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunuşu bölgenin mimari yapısını etkilemiştir. Özellikle komşu ülkelerdeki mimari ve sanat çalışmaları ile oluşan karşılıklı bağlar burada değerli yapıların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İslâm öncesi mimari yapılara daha çok bölgede hâkim Urartular, Medler ve Persler'in mimari özellikleri yansımıştır. VII. yüzyılda müslümanların bölgeyi fethetmeleriyle bu alanda yeni bir döneme girilmiş, cami, medrese ve minare gibi İslâmî mimari eserler inşa edilmiştir. IX ve XI. yüzyıllarda Araplar'ın bölgedeki nüfuzu zayıflamaya başlayınca küçük beylikler ortaya çıktı. Bu beyliklerde mahallî sanat ve mimari ekoller hâkim oldu. Bakü'de Mescid-i Muhammedî'nin Sımk Kale (1078) denilen taş minaresi bu dönemin en önemli mimari eserlerindendir. XII. yüzyıldan itibaren kurulan atabegliklerden İldenizliler (1146-1225), Zengîler (1127-1227) ve Salgurlular (1148-1286) kümbet, kule ve kaleler inşa ederek bölgenin mimari açıdan gelişmesine katkıda bulundular. Nahçıvan'da 1162 tarihli Yûsuf b. Küseyr Kümbeti, yine aynı yerde 1168 tarihli Mümine Hatun Türbesi, Merâga'daki Kümbed-i Kırmızı (1147) dönemin göze çarpan mimari yapılarıdır. Ayrıca Apşeron yarımadasındaki kule ve kale (1232), Berde'de 1322 tarihli kümbet, Nahçıvan'da Ulucami, Dağıstan'da Cuma Camii (1368), Apşeron Mardakyan'da Tûbeşah Mescidi (1482) ve Saray Camii (1441) diğer önemli mimari yapılarıdır. Bu devrede Anadolu Selçukluları ile Azerbaycan Atabegleri arasında mimari eserlerdeki karşılıklı etkilenme dikkati çeker.

XIV ve XVI. yüzyıllar arasında gelişen olaylara bağlı olarak bölgenin sanat hayatında yeni bir dönem açıldı. Safevîler'in bölgeyi ele geçirmesiyle Tebriz bir kültür ve sanat merkezi haline geldi. Bakü'deki Şirvanşahlar Sarayı ve Tebriz'deki Mavicami (1465) devrin mimari özelliklerine sahip iki yapıdır. XV ve XVI. yüzyıllarda tezhip, minyatür ve hat sanatları dalında Tebriz ekolü en önemli karakteristik özelliklere sahipti. Bu sahada çalışma yapan en önemli şahsiyetler Seyyid Ahmed ve Sultan Muhammed'dir. Halk sanatları dalında ise halıcılık, nakış, işleme, pirinçten mâmul alet ve silâh yapımı oldukça gelişmişti. XVII. yüzyılda komşu ülkeler arasında bir çatışma alanı haline gelen Azerbaycan'da mimari gelişme sekteye uğradı ise de yer yer mahallî ekollere bağlı olarak çalışmalar devam etti. XIX. yüzyıldan itibaren ikiye ayrılan Azerbaycan'ın kuzeyinde Rus, güneyinde İran mimari ve sanatının etkisi görülmeye başladı. Bugün Bakü'deki Azerbaycan Sanat Müzesi'nde çeşitli sahalara ait 7000'den fazla sanat eseri sergilenmektedir (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi).

Azerbaycan Eğitim Sistemi

Yüksek öğretim kurumları, insan gücünü bilimsel alanlarda eğitip bu alanlara gerekli elemanı yetiştiren eğitimin en önemli kademesidir. Yüksek öğretim kademesi içinde üniversiteler, enstitüler, konservatuarlar ve akademiler bulunmaktadır. Azerbaycan'da eğitim, stratejik önlem ve üstünlüğü olan toplumun ve devletin gelişmesine temel oluşturan bir faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim sistemi demokratik, laik bir karaktere sahiptir ve eğitimin temeli ulusal ve uluslararası değerlerdir. Tüm vatandaşlar 9 yıllık zorunlu eğitim hakkına sahiptir. Eğitim hakkı Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının temel hakkıdır. Bu hak, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda ve Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Yasası'nda kurulmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi, vatandaşların eğitim hakkının şu şekilde belirlendiğini belirtmektedir:

- Her vatandaşın eğitim hakkı vardır
- Devlet ücretsiz zorunlu genel orta öğretim vermektedir
- Devlet eğitim sistemini kontrol eder
- Devlet, yetenekli kişilerin maddi durumlarına bakılmaksızın eğitimini garanti eder
- Hükümet, asgari eğitim standartlarını belirler
- Herkes, devlet standardı çerçevesinde eğitim alma hakkına sahiptir
- Azerbaycan'da milliyet, din, ırk, dil, cinsiyet, yaş, sağlık ve sosyal statü, faaliyet alanı, ikamet yeri ve siyasi görüşler gibi farklılıklara bakılmaksızın tüm vatandaşların eğitim hakkına sahip olmaları garanti edilmektedir

Eğitim, 6-15 yaş arasındaki çocuklar için ücretsiz ve zorunludur. Temel eğitim üçe ayrılır: ilköğretim, genel ortaöğretim ve tam ortaöğretim.

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra, 1992 yılından itibaren merkezi test sınavı ile Yüksek öğretim kurumlarına öğrenci almaya başlamıştır ve eğitim sistemi bu tarih itibariyle şekillenmiştir. Azerbaycan'da yer alan üniversiteler genellikle Bakü'de toplanmış olup, Bakü Devlet Üniversitesi hariç, belli uzmanlık alanlarına göre kurularak ilgili olduğu uzmanlık alanında eğitim verirler (Örneğin, İktisat Üniversitesi, Pedagoji Üniversite vb. gibi). Ancak bunun yanı sıra bazı okullarda birçok farklı alanlarda bölümler de mevcuttur. Azerbaycan'da 17-18 yaşından başlayan yükseköğretimde yaşı üst sınırı yoktur.

Azerbaycan eğitim sisteminde amaç yüksek kültüre çok yönlü eğilen, yeteneğe ve sorumluluk bilincine göre hareket eden, ileri dünya görüşüne sahip ve onu sürekli olarak geliştirmeye çalışan bireyler yetiştirmektir. Azerbaycan'da üniversite eğitimi almak bu bağlamda oldukça prestijli bir konumdadır.

Bologna kriterlerine giren eğitim sistemi Azerbaycan'da millî ve uluslararası değerleri oluşturur Azerbaycan eğitim sistemi demokratik ve lâik özelliğe sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyetinde yaşayan herkes milliyet, din, dil, ırk ve yaş fark etmeksizin eğitim alma hakkına sahiptir. Devlet vatandaşlara 11 yıllık zorunlu genel orta eğitim görmek hakkı sağlamıştır.

Azerbaycan'da okul öncesi eğitim 6 yaş itibariyle başlar ve zorunlu eğitim sistemi 3 aşamadan oluşur:

- 1) İlk eğitim (1-4. sınıflar);
- 2) Esas (tam olmayan orta) eğitim (5-9. sınıflar);
- 3) Genel orta eğitim (10-11. sınıf).

Eğitim 6-15 yaş arası çocuklar için ücretsiz ve zorunludur. Zorunlu genel orta eğitimden sonra öğrenciler bölüm seçimi yaparak lisans eğitimlerine başlayabilmektedir.

Öğrenim süresi tıp bölümlerinde 6 yıl, diğer bölümlerde ise genel olarak 4 yıldır. Yüksek öğretim kurumları, özgün bilimsel araştırma yapan bilim adamı ve akademik personel yetiştiren kurumlardır. Ülkenin ilerlemesinde yüksek öğrenimini tamamlamış gençlere çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle yüksek öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sayısını artırmak gerekmektedir.

Uluslararası öğrenciler için herhangi bir sınav sonucu istenmemektedir. Bu yüzden Türk öğrenciler tarafından fazla tercih edilen ülkelerdendir ve öğrencilerin diledikleri bölümlere başvurma

hakkı vardır. Aynı zamanda eğitim ücretlerinin diğer ülkelere kıyasla daha uygun olması da tercih edilme nedenleri arasındadır.

Hazırlık Eğitimi

Azerbaycan eğitim sisteminde Azerice, İngilizce ve Rusça dillerinde eğitim verilmektedir. Bu 3 dil için öğrenciler hazırlık eğitimi alabilmektedir. Uluslararası öğrenciler dil yeterliklerini TOEFL, IELTS gibi uluslararası geçerliği olan bir dil yeterlik sınavına girip sağlayabilir. Dil yeterliği istenen düzeyde olmayan öğrenciler, 1 yıllık hazırlık eğitimlerinin ardından Azerbaycan üniversitelerinin lisans ve yüksek lisans programlarında eğitim almaya hak kazanırlar.

Yeterlilik sınavını geçemeyen öğrenciler ise 1 yıl Azerbaycan dilinde ve eğitim dilinde (İngilizce ya da Rusça) zorunlu hazırlık görmektedirler. Hazırlık kursu sonunda yapılan sınavdan başarılı geçen öğrencilere belge takdim edilir, ardından öğrenciler yüksek öğretim kurumlarında eğitimlerine devam edebilir.

Lisans Eğitimi

Azerbaycan Üniversitelerinde giriş koşulu olarak özel bir koşul bulunmamaktadır. Türk öğrenciler lise diploması ile YKS sınavına girmeden başvuru yapabilmektedir. Kontenjan kısıtlaması olan bazı bölümlerde ise YKS puanına sahip olmak avantajlı olmayı sağlar.

Azerbaycan'dan alınan eğitim diplomaları 50'den fazla ülkede tanınmaktadır. Ayrıca bazı üniversiteleri dünyanın önde gelen diğer üniversiteleri ile partner olarak eğitim çalışmaları yürütmektedir. Azerbaycan Odlar Yurdu Üniversitesi İsviçre'de yer alan Swiss Montreux Business School ile eğitim vermekte ve bu programa kaydolan lisans veya yüksek lisans öğrencileri çift diploma sahibi olmaktadır.

Azerbaycan üniversiteleri YÖK tarafından tanınmaktadır dolayısıyla öğrenciler Türkiye'ye döndüklerinde YÖK'e başvurarak gereklilikleri yerine getirdikleri takdirde denklik alabilmektedir. ÖSYM üzerinden başvuru yapan öğrenciler hiçbir sınava tabii tutulmazken, ÖSYM üzerinden başvuru yapmayan öğrenciler bazı durumlarda, eğitim aldığı üniversite müfredatı ile Türkiye müfredatı arasında farklılık mevcutsa bu dersleri Türkiye'deki devlet üniversitelerinde alarak denklik alabilirler. Ayrıca denklik başvurusunda bulunan dış hekimliği mezunları STS sınavına girerken; tıp mezunları klinik bilimler ve temel bilimleri sınavlarına girmektedir.

Azerbaycan eğitim sisteminde genel olarak lisans eğitimleri 4 yıl, yüksek lisans eğitimleri 2 yıl, doktora eğitimleri ise 3 yıldır. Ayrıca tıp eğitimi 6 yıl, eczacılık 4 yıl ve dış hekimliği ise 5 yıldır.

Azerbaycan üniversitelerinde sınıf geçme sistemi Türkiye'deki sisteme benzer. Öğrenciler dönem başladıktan 5-6 hafta sonra yapılan vize sınavlarından ve dönem sonunda yapılan final sınavlarından aldıkları notların yanında derslerde gösterdikleri performanslara göre notları olmaktadır.

Yüksek Lisans Eğitimi

Azerbaycan üniversiteleri öğrencilere bölgede ve dünyada heyecan verici kariyer fırsatları sunar. Türkiye'deki lisans programlarından mezun olan öğrenciler herhangi bir sınav koşulu olmaksızın Azerbaycan üniversitelerinde yüksek lisans programlarına başvurabilirler. Eğitim süresi 2 yıl olan tezli yüksek lisans programlarında eğitim gören öğrenciler 1 yıl süren ders aşamasını başarıyla tamamladıklarında kendilerine atanan danışman öğretim üyesinin gözetiminde 1 yıl içinde bir yüksek lisans tezi hazırlarlar. Hazırladıkları tez üniversitenin ilgili akademik kurulu tarafından onaylanan öğrenciler, yüksek lisans diploması almaya hak kazanırlar. Genel olarak öğrenciler yüksek lisans programlarında bilgisayar bilimleri, uluslararası ilişkiler ve enerji bölümlerini tercih eder. Azerbaycan'da yüksek lisans eğitimi alan öğrencilerin aynı zamanda full-time veya part-time çalışma seçenekleri vardır.

Öğrenciler Azerbaycan Türkçesi, İngilizce veya Rusça dillerinin birinde eğitim alabilir.

YÖK Denkliği

Azerbaycan'da Yüksek Öğretim Kurulu tarafından tanınan üniversiteler olduğu gibi tanınmayan üniversiteler de bulunmaktadır. Bu nedenle üniversite eğitimini Azerbaycan'da almak isteyen öğrenciler, olumsuz durumlarla karşılaşmamak için kurumumuzla iletişime geçerek danışmanlarımızdan ilgili konuda bilgi alabilirler.

Azerbaycan'ın Ekonomisi

GSYİH : 47,2 milyar ABD Doları

GSYİH Büyüme Oranı : %2,7

GSYİH Dağılımı : Tarım:%6,2, Endüstri:%51,7, Hizmetler:%42,1

Kişi Başı GSYİH : 4.690 ABD Doları

Enflasyon Oranı : %2,8

İşsizlik Oranı : %5

Toplam Döviz Rezervleri : 44,5 milyar ABD Doları

Toplam İhracat : 17,9 milyar ABD Doları

Toplam İthalat : 10,3 milyar ABD Doları

Para Birimi : Manat

Ticaret ortakları : Rusya, İtalya, Türkiye, Hindistan, İsrail, Romanya

İhracat kalemleri : Ham petrol ve türevleri, gıda ürünleri, alüminyum, tekstil

İthalat kalemleri : Makine ve ekipmanları, otomotiv, tütün mamülleri, tahıl, makine ve aksamı

Nüfus ve İstihdam

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusu 10 milyondan fazla kişiye yükselmiştir. Nüfusun %54,1'i şehirlerde, %45,9'u ise köylerde yaşamaktadır. Nüfusun %49'u erkek, %51'i ise kadındır. Ülke nüfusunun %22,6'sını 0-14 yaş gurubu, %70,2'sini 15-64 yaş grubu, %6,8'ini ise 65 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Ülkede çalışabilir nüfus toplam nüfusun %50,09'ini oluşturmaktadır. Azerbaycan, diğer dağılan SSCB ülkelerinde olduğu gibi, 1990'lardan itibaren kentlerde yaşayan nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Bunda çoğunluğu kentlerde yaşayan etnik azınlıkların ülke dışına göç etmesi önemli rol oynamıştır. 2003 yılından itibaren kentsel nüfusta yeniden artış gözlenmeye başlamıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı 2010 yılı itibarı ile %53'e çıkmıştır. Kentsel nüfusun artışında petrol sektöründeki gelişmeye bağlı olarak artan yeni iş olanakları etkili olmuştur.

Azerbaycan'ın resmi dili Azeri Türkçesidir. Ülkede 1920'lere kadar Arap alfabesi kullanılmış, 1929 yılında Latin alfabesine geçilmiştir. Ancak, 1939 yılında zorunlu olarak Kiril alfabesine geçilmiştir. 1992 yılında Türkçeden örnek alınarak yeni bir Latin alfabesi oluşturulmuştur. Çalışan kesimin yaş limiti erkeklerde 16-65, kadınlarda 16-60'dır. Faal nüfus yaşının (çalışma yaşı) dışında çalışan çok az kişiye rastlanmaktadır. Çalışan kesimin genellikle 30- 40 yaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Doğal Kaynaklar

Azerbaycan diğer Kafkas ülkelerine göre geniş topraklara sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık %55'i tarımsal arazilerden, %2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların %12'si ise ormanlık arazidir. Azerbaycan, ekolojik olarak çok çeşitli bir coğrafi yapı sergilemektedir. Ülke, deniz seviyesi altında düzlükler, Kafkas bölgesinde 4 000 metre yüksekliğinde dağlar, çöller ve subtropik alanlarla kaplıdır. Ülke topraklarının yarısından fazlası alçak arazilerden oluşmaktadır. Tamamı Kafkas havzasında akan nehirler gemi taşımacılığına elverişli değildir. Sulama sistemleri su depoları ile düzenlenmektedir. En büyük su deposu ülkenin batısındaki Kura nehri üzerinde yer alan Mingechaur deposudur. TransKafkas ülkeleri içinde çevre kirliliğinin en fazla olduğu ülke Azerbaycan'dır. Yağış miktarı düşük olmakla birlikte Azerbaycan yeterli taze su rezervine sahiptir.

Ancak yüzey suyu kirlidir. Nüfusun dörtte biri güvenli suya ulaşmakta sorun yaşamaktadır. Sınai üretimi düşük olmasına rağmen hava kirliliği halen yüksek düzeydedir. Çevre standartları üreticiler tarafında yeterince uygulanmamaktadır. Tarımsal arazi verimliliği de uzun yıllar boyunca yetersiz drenaj ve sulama nedeni ile topraktaki tuz oranının artmasına bağlı olarak düşmüştür. Hazar Denizi seviyesinin inip çıkması da önemli bir ekolojik sorundur. Hazar Denizi, 1977-1995 yılları arasında yıllık ortalama 13 cm yükselmiştir. Hazar Denizi önemli bir balıkçılık alanıdır. Ancak kirlenme ve kaçak avlanma nedeni ile verimlilikte düşüş gözlenmektedir. 2006 yılında mersinbalığı stoklarının korunması amacı ile Azerbaycan, Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'dan havyar ticaretine CITES tarafından (the International Convention on International Trade in Endangered Species) geçici yasak getirilmiştir.

Enerji

Petrol ve gaz üretimi ile rafine edilmesi ülke ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. British Petrol (BP) tarafından yayınlanan Review of World Economy isimli kaynağa göre ülkenin 7 milyar varillik kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Söz konusu rakam, dünya rezervlerinin 0,6'sına tekabül etmektedir. Ülkenin rezerv/üretim oranı ise 29,3'tür. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) verilerine göre ise ülkenin kanıtlanmış petrol rezervleri 17,5 milyar varildir. Ancak bu verilerin hesaplanmasında kullanılan sınıflandırmalar Sovyet sistemine göre olup, daha geniştir. Ülkenin petrol rezervleri SOCAR verilerine göre bu nedenle çok daha fazladır. Ülkenin petrol rezervleri Ortadoğu ile karşılaştırıldığında düşük düzeydedir. Ortadoğu'daki kanıtlanmış rezervler 742,7 milyar varil olup, dünya toplamının %61,5'ine tekabül etmektedir. Azerbaycan mevcut petrol üretimini 3 farklı boru hattı yoluyla ihraç etmektedir. Üretimin %80'lik bölümü Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) yoluyla ihraç edilmektedir. Azerbaycan'ın en önemli politikası enerji kaynaklarını uluslararası pazarlara en güvenli ve kısa yoldan ulaştırmaktır. Bu çerçevede Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye eksenli boru hatları Azerbaycan için vazgeçilmez bir güzergâhtır. Söz konusu güzergâhta yıllık 20 milyar m³ kapasiteli, 980 km uzunluğunda olan Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı ve yıllık 10 milyar varil kapasiteli, 1768 km uzunluğunda bulunan Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı faaliyetini sürdürmektedir. Azerbaycan doğalgazının başta Avrupa olmak üzere uluslararası pazarlara ulaşımını gerçekleştirecek projelerin inşası da devam etmektedir. Bu çerçevede Şah Deniz 2 sahasından çıkarılan doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştıracak olan Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattının (TANAP) inşası Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR), Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ) ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığından (TPAO) oluşan konsorsiyum aracılığı ile devam etmektedir. Hattan tedarik edilecek gazın 6 milyar m³'lük kısmı Türkiye'nin, 10 milyar m³'lük kısmı ise Avrupa'nın ihtiyacını karşılayacaktır. Bu yolların dışında karayolu ve demiryolu gibi ulaşım biçimleri de ihracat sürecinde kullanılmaktadır. Özellikle Azerbaycan'ın en zengin rezervlere sahip Azeri-Çırac-Güneşli bölgesi başta olmak üzere petrol üretimi Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) tarafından üstlenilmekte ve ihraç edilme süreçlerinde de aktif rol oynamaktadır. Bununla birlikte SOCAR ülkenin petrol üretiminin %20'lik bölümünü karşılamakta, geriye kalan bölüm ise BP yönetimindeki Azerbaijan International Operating Company (AIOC) tarafından yapılmaktadır. Bu konsorsiyumu oluşturan diğer firmalar ise Chevron, Statoil, Türkiye Petrolleri, ExxonMobil'dir. BP 1992 yılından itibaren ülkedeki en önemli yatırımcı konumunu sürdürmektedir. Ülkedeki diğer önemli boru hatları Baku-Novorossiysk ve Baku-Supsa hatlarıdır. Türkiye, Azerbaycan enerji sektöründe; TPAO aracılığı ile güçlü bir şekilde varlığını sürdürmekte olup, 3,2 milyar \$'ı aşan yatırımı ile bir Türk kamu şirketinin yurtdışında gerçekleştirdiği en büyük yatırımı gerçekleştirmektedir. Bu projelerde TPAO; ACG (AzeriÇıralı-Güneşli) Projesi (%6,75), Şah Deniz Projesi (%9), Alov Projesi (%10) hisseleri oranında yer almaktadır. Ayrıca, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı Projesini hayata geçirmek amacıyla kurulan BTC Co.'da %6,53, Şah Deniz gazını taşıyacak Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı projesinde ise %9 hisseyle yatırımcı konumundadır. Azerbaycan'ın başta petrol üretimi olmak üzere enerji kaynakları ihracatı Türkiye'nin ekonomik yapısı ve transit ülke konumu dolayısıyla önem taşımaktadır. Özellikle sanayi üretimi bakımından ithal edilen yer altı zenginliklerine bağlılık başta olmak üzere coğrafi konum olarak bölge zenginliklerinin ihraç pazarlarına aktarılması bakımından da önemli bir konumdur. Bu bakımdan arz güvenliğinin sağlanması ve enerji ihtiyacının karşılanması anlamında da Türkiye-Azerbaycan arasındaki iş birliği önem teşkil etmektedir. Türkiye'nin gaz ihtiyacının yaklaşık %20 sinin Azerbaycan'dan karşılanmakta olduğu ve

Faz-2 gazının belirli bir kısmının da Türkiye'ye verilmesi durumunda, 2015 yılından sonra bu oranın %30'lara ulaşmasıyla Azerbaycan-Türkiye arasındaki enerji iş birliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan'ın 5,2 GW elektrik üretim kapasitesi bulunmaktadır. Elektrik tüketiminin yaklaşık %85'i ülkedeki sekiz termik santralde ve geri kalan altı hidroelektrik santralde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu güç santrallerinin tamamı devletindir. Ülkenin elektrik üretim kapasitesinin 10 GW'ye yükseltilmesi amacı ile iki yeni güç istasyonu inşaat sürecindedir. Ancak eskimiş teknoloji ve transmision kayıpları nedeni ile elektriğin bir kısmı Rusya, Türkiye ve İran'dan ithal edilmek zorunda kalınmaktadır. Sanayi sektöründe tüketimin gerilemesine rağmen Azerbaycan enerji konusunda verimsizdir. Elektrik sektörü büyük ölçüde sübvansede edilmektedir. Bakü ve çevresinde enerji sıkıntısı yaşanmamasına rağmen kırsal kesimlerde sık sık elektrik kesintileri olmaktadır. Elektrik dağıtım ağı beş bölgeye bölünmüştür. Elektrik dağıtım işi özel şirketler tarafından uzun vadeli sözleşmelerle yürütülmektedir.

Dış Ticaret

2019 yılında 20 milyar dolarlık (%1 artan) ihracatla dünyada %0,1 pay ile 70. sırada olan ülkenin ihracat yaptığı başlıca ülkeler İtalya, Türkiye, İsrail, Hindistan ve Almanya'dır. Ülkenin ihracatında Türkiye %14,6 pay ile 2. sıradadır.

Ülkenin 2019 yılında ihraç ettiği başlıca ürünler; ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar), petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, domates (taze/soğutulmuş) ve altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)dir.

2019 yılında 14 milyar dolarlık (%19 artan) ithalatla dünyada 87. sırada olan ülkenin ithalat yaptığı başlıca ülkeler Rusya, Türkiye, Çin, İsviçre ve ABD'dir. Ülkenin ithalatında Türkiye %12 pay ile 2. sıradadır. (ITC-Trademap) 2019 yılında ithal ettiği başlıca ürünler; altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde), otomobiller, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, buğday ve mahlut, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlardır.

Tarım ve Hayvancılık

Tarım, Azerbaycan ekonomisinin petrolden sonra ikinci önemli sektörüdür. Toplam işgücünün %37'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir.1 Bununla birlikte GSYİH'da %6'lık bir paya sahiptir. Azerbaycan, iklim ve toprak yapısı bakımından tarıma elverişli bir ülkedir. Dünyada var olan 11 iklim bölgesinin 9'u ülkede görülebilmektedir. Güney bölgelerinde bir sezonda 2 ürün almak mümkündür. Azerbaycan'ın tarımsal arazi miktarı 4,8 milyon hektar olup, bunun %39,6'sı ekilebilir arazidir. Tarımsal üretimin %50,1'i ürün yetiştirme, %49,9'u ise hayvancılık faaliyetinden oluşmaktadır. 2 Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün, şeker pancarı, hububat, sebze ve meyvedir. Ülkede bazı bölgelerde fındık, çay gibi ürünler de üretilmektedir. Ham ipek üretimi ve buna bağlı olarak dut ağacı tarımı da oldukça yaygındır. Azerbaycan'ın başlıca hayvansal üretimi süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yumurta, balıkçılık, arıcılık, ipek böcekçiliği ve yün üretimidir.

Türkiye- Azerbaycan Siyasi İlişkileri

Türkiye, 30 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti'ni 9 Kasım 1991'de tanıyan ilk devlet olmuştur. Diplomatik ilişkiler 14 Ocak 1992'de kurulmuş ve Bakü'de Başkonsolosluk olarak görev yapmakta olan temsilciliğimiz Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiştir. Azerbaycan'da ayrıca Nahçıvan ve Gence Başkonsolosluklarımız faaliyet göstermektedir. Azerbaycan'ın ise Ankara'daki Büyükelçiliğinin yanısıra İstanbul ve Kars'ta da Başkonsoloslukları bulunmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'la ilişkileri çok boyutlu ve stratejik düzeydedir. Yoğun şekilde devam eden karşılıklı üst düzey ziyaretler, ilişkilerin arkasındaki en önemli itici güçtür. İki ülke devlet yetkililerinin göreve geldikten veya sembolik önemi haiz gelişmelerin ardından diğer ülkeyi öncelikli olarak ziyaret etmeleri şeklinde bir gelenek yerleşmiştir.

İkili ilişkilerin daha da güçlendirilmesi amacıyla 2010 yılında Cumhurbaşkanları düzeyinde Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi (YDSK) mekanizması tesis edilmiştir.

Azerbaycan ile tesis edilen üçlü ve dördlü mekanizmaların toplantıları, bölgesel istikrar, barış ve refaha katkı sağlayan önemli mekanizmalardır.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki tek kara bağlantısını oluşturan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, ülkemizin Azerbaycan'la ikili ilişkileri açısından ayrı bir yer tutmakta olup, Azerbaycan halkı ile doğrudan bağlantı noktamızı oluşturmaktadır.

Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri

İhracat kalemleri: Demir/çelik inşaat ve aksamı, temizlik malzemeleri, radyo/televizyon yayını için verici cihazlar vb.

İthalat kalemleri: Petrol/doğalgaz, plastik ürünleri, işlenmemiş alüminyum, organik kimyasal maddeler

Azerbaycan'daki Türk yatırımları: 11 milyar Dolar (2002-2019)

Türkiye'de Azerbaycan Yatırımları: 19,5 milyar Dolar (2002-2019)

Türkiye'ye gelen turist sayısı : 842.057 (2019)

İkili ticaret hacmi - 2019 (milyar Dolar)

İhracat 1,63

İthalat: 2,55

Hacim: 4,18

Denge: 920 (milyon Dolar)

Türkiye'nin Azerbaycan'a İhracatı

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı; ihraç ürünlerinin bu ülkede tanınmaya başlaması, Türk şirketlerinin Azerbaycan piyasasında şube açmak suretiyle Türkiye'den ithalat yapması ve bu malları iç piyasada pazarlaması gibi nedenlerle 1993 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak, yüksek gümrük vergisi oranları nedeni ile iki ülke dış ticareti potansiyelinin gerisinde kalmaktadır.

2019 yılında ülkeye ihracatımız 2 milyar dolardır. Bir önceki yıla göre ihracatımız % 21 artmıştır.

2019 yılında ülkenin toplam ihracatımızdaki payı % 1 olup 27. sıradadır.

2019 yılında ülkeden ithalatımız 3 milyar dolardır. 2019 yılında ülkenin toplam ithalatımızdaki payı % 1 olup 23. sıradadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler ve mekanik cihazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makina ve cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, petrol ve türevleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve müstahzarları, sebze ve meyveler gibi birçok diğer ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı; ihraç ürünlerinin bu ülkede tanınmaya başlaması, Türk şirketlerinin Azerbaycan piyasasında şube açmak suretiyle Türkiye'den ithalat yapması ve bu malları iç piyasada pazarlaması gibi nedenlerle 1993 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak, yüksek gümrük vergisi oranları nedeni ile iki ülke dış ticareti potansiyelinin gerisinde kalmaktadır. 2019 yılında ülkeye ihracatımız 2 milyar dolardır. Bir önceki yıla göre ihracatımız % 21 artmıştır. 2019 yılında ülkenin toplam ihracatımızdaki payı % 1 olup 27. sıradadır. 2019 yılında ülkeden ithalatımız 3 milyar dolardır. 2019 yılında ülkenin toplam ithalatımızdaki payı % 1 olup 23. sıradadır. Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler ve mekanik cihazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makina ve cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, petrol ve türevleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve

çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve müstahzarları, sebze ve meyveler gibi birçok diğer ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır.

Azerbaycan Kamu Yönetiminde Son Dönemdeki Yenilikçi Reformlar

Azerbaycan'da son dönemde kamu yönetimi reformları kapsamında mevzuatta yapılan değişikliklerle kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu kısımda, söz konusu kapsamda mevzuat, kamu yönetiminde yeniden yapılanma ve kamu politikalarının genel çerçevesini çizen temel politika belgeleri alanındaki gelişmeler üzerinde durulmaktadır.

Kamu İdarelerinde Verimliliğin Artırılması Açısından Bilgi İletişim Teknolojileri

Azerbaycan kamu yönetiminde son yıllarda gerçekleştirilen söz konusu yeniden yapılanma gayretleri bir kaç farklı amaca hizmet etmiştir: (a) ekonomik büyüme ve kalkınmayı destekleyecek etkin ve verimli bir kamu yönetimi sisteminin kurulması; (b) saydamlık, katılımcılık ve hesap verebilirlik açısından sosyal ve toplumsal taleplerin karşılanması; (c) kamu yönetiminde insan kaynakları kalitesinin ve görev dağılımının iyileştirilmesi; (d) kamu kurum ve kuruluşlarının uygulayacakları politikalar için genel stratejilerin ortaya konulması ve çerçevenin belirlenmesi; (e) kamu politikalarının finansman açığının azaltılması. Kamu hizmeti vatandaşların refahı için gerekli sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Devlet organlarının faaliyetlerinde esneklik ve hesap verebilirliği güçlendirilmesi, vatandaşların karar alma süreçlerine daha fazla katılımının sağlanması ve devlet fonksiyonlarının etkin bir şekilde yerine getirilmesi için ulusal ve modern bir kamu hizmeti sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Bunun için, ülkede etkin, sorumlu ve demokratik bir yönetişime hizmet edecek bir sistemin kurulması şarttır. Azerbaycan Cumhuriyeti, modern dünyada kabul gören devlet yönetim sistemlerine uygun olarak ulusal devlet kurma ve kamu yönetiminin etkinliği alanlarında yeni reformlar gerçekleştirmelidir. Reformların temel amacı etkili bir yönetişim sistemi oluşturma sürecini hızlandırmak, demokratik bir devletin temel ilkelerinin hayata geçirilmesini ve sivil toplumun güçlendirilmesini sağlamak, hakkaniyetli rekabet şartları içerisinde serbest piyasa ekonomisinin iyi bir şekilde işlemesi için gerekli kural ve mekanizmaların oluşturulmasını sağlamak ve hukukun üstünlüğünü esas alan bir yönetim yapısı inşa etmektir. Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettikten sonra devletin temel yapısını ve işleyişini düzenlemek adına bir anayasa ihdas etmiştir. Gelişen ihtiyaca göre de zamanla anayasa maddeleri üzerinde muhtelif güncellemelere gidilmiştir. Tüm dünyada nüfusun hızla artması, kentleşme, tarımsal üretim alanlarındaki değişiklikler, ülkeler arasındaki gelir düzeyi farklılıklarının artışı, aynı şekilde ülkeler içinde gelir dağılımındaki eşitsizlikler, kıt kaynakların verimsiz ve dengesiz kullanımından kaynaklanan yeni kaynak arayışları ve insanların daha yüksek standartlarda yaşam talepleri değişim ve gelişmeyi gerekli kılan etkenler olarak kabul edilebilir. Azerbaycan'da son dönemde kamu yönetimi reformları kapsamında mevzuatta yapılan değişikliklerle kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır.

Kaynaklar

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, (2017). Hukuk Neşriyatı, Bakü.

AVANER, Tekin; HASANOĞLU, Murteza, (2017). "Küreselleşme Sürecinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kamu Yönetimi Sistemi: Kurulu ve Uyum", **YYÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Özel Sayı 4, ss.954-965.

ELMA, Fikret, (2012). "Azerbaycan'da İdari Yapının Dönüşümü", **Uluslararası Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu**, Kamu Araştırmaları Vakfı ve Aydın Üniversitesi Ortak Yayını, İstanbul.

HASANOĞLU, Murteza, (2019). "Kamu Yönetiminin Değişimi ve Azerbaycan Yerel Yönetimler Sistemi Üzerindeki Etkisi", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 111-133.

HASANOĞLU, Mürteza, (2019). "Azerbaycan İç Güvenlik Yönetimi", **Karşılaştırmalı İç Güvenlik Yönetimine Giriş: Ülke Örnekleri**, (Ed.) Tekin Avaner, Can Umut Çiner, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.357-378.

HASANOĞLU, Mürteza, (2008). "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Devletin Yeniden Yapılandırılması

ve Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi”, **Sayıştay Dergisi**, S.69, ss.73-90.

<https://asan.gov.az/az/about>

MECEK, Mehmet, (2018). “Azerbaycan’ın Devlet Yapısı ve Taşra Yönetiminde Merkez- Yerel İlişkileri”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7 (1), ss.51-77.

MUMCU, Ahmet, (1980). **Siyasal Tarihe Giriş**, Turhan Kitabevi, Ankara.

PARLAK, Bekir, (2018). “Azerbaycan’da Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler: Yapısal, İşlevsel ve Karşılaştırmalı Analiz”, **TESAM III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi**.

TURHAN, Mehmet, (1993). **Hükümet Sistemleri**, Gündoğan Yayınları, Ankara.

TİKA, (1996). **Azerbaycan Ülke Raporu**, TİKA Yayınları No: 32, Ankara.

“Ministry of Education of Azerbaijan”, *edu.gov.az*.

<http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.

<https://www.deik.org.tr/country-profiles-azerbaycan-ulke-bulteni>.

<https://www.cayelitso.org.tr/azerbaycan-ulke-raporu>.

<https://islamansiklopedisi.org.tr>.

<https://www.serka.gov.tr/>.

<https://orbisedu.com.tr/yurtdisinda-universite/azerbaycan/>.

